

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Articvlvs Primvs. Vtrum verbum in diuinis sit nomen personale.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

re: negatio verò duplicis processionis ad maxi-
mam pertinet primæ personæ dignitatem. De-
inde in ratione primi, quod optimè per negati-
onem significatur, clauditur necessariò proces-
sionis vtriusque negatio; nam si modo aliquo ab
alio procederet, primum non esset. Postremò
negatio tanto specialior est, quanto communius
est id, quod ea negatur.

SECUNDA verò particula scilicet *per modum
priuationis in genere diuini suppositi*, per quam di-
stinguitur in specie, vel in indiuiduo, declara-
tur in respons. ad 2 distinguendo priuationem cū
Arist. in 5. Metaph. in c. de priuatione. Hanc re-
sponsum optimè distinguit & explicat Caiet.

TERTIA, quòd scilicet sit principium personali-
ter dictum, per quam differt innascibilitas patris
à negatione generationis, quæ conuenit essentię
diuinæ & Spiritui sancto, explicatur ibidem.

QUARTA, per quam etiam differt ab eisdem
scilicet negatio omnis processionis ab alio, in eadem
responsione declaratur.

POSTREMA denique particula, videlicet,
soli patri conueniens in diuinis, probatur in respon-
sione ad quartum argumentum, cuius sensum
exponit & à calumpnia Scoti tuetur Caiet. Hanc
eandem particulam explicant & probant Ban-
Zum. & alij ex pluribus sanctorum Patrum di-
ctis & Conciliorum definitionibus.

Sed considerandum est, primum illud esse do-
ctrinæ principium, vnde quis oportune discat,
vt ait Arist. in 5. Metaph. in c. de principio; quòd
autem sit Filius imago perfectæ Patris in diuinis,
ex solo modo processionis eius proprio demo-
stratur, quia procedit vt verbū: vt patet ex ambo-
bus art. quest. seq. & ex 2. 3. & 4. a. q. 27. Quoniam
igitur in dicta q. 27. probatum fuit personam Fi-
lij vt verbum ex patre procedere per intellectu
dicente, cuius intelligere est eius esse, ac proin-
dè simillimum ac consubstantiale esse verbū Pa-
tri, ac verè genitum & Filium & imaginem: id-
circo prius de verbo, deinceps de imagine disse-
rendum fuit: vt ex ratione verbi deduceretur i-
mago. Sicut enim Dei Filio singulare est, quòd
procedat vt verbum: ita peculiarem habet ratio-
nem imaginis, ex perfectæ verbi prout tale est ra-
tione ac similitudine deriuatam.

Quærit ergo primò de Filio sub ratione verbi.
De quo tria quærit. Primò: *utrum verbum dicatur
essentialiter, an personaliter?* quod est quærerere
quasi genus ipsius verbi, an scilicet collocetur in
genere nominum essentialium, an in genere no-
minum personalium. In secundo articulo inuesti-
gat differentiam, & speciem per se primò signi-
ficatam nomine verbi, quærens an sit proprium
nomen Filij? In tercio, quærit respectum eodem
nomine secundariò significatum: an scilicet in no-
mine verbi importetur respectus ad creaturas?

QUAESTIO XXXIII.

De persona Filij, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de persona filij. Attri-
buntur autem tria nomina filio scilicet Filius,
verbum, & Imago. Sed ratio filij ex ratione patris
consideratur. Vnde restat considerandum de verbo &
imagine.

Circa verbum quaruntur tria.

Primò, *utrum verbum dicatur essentialiter in di-
uinis, vel personaliter.*

Secundo, *utrum sit proprium nomen filij.*

Tertiò, *utrum in nomine verbi importetur res-
pectus ad creaturas.*

Ordo questionum & articulorum.

POST tria questionem de persona Patris sequitur
quæstio de persona Filij, quæ tribus nomi-
nibus propriè id est non metaphoricè dictis so-
let nominari, scilicet nomine Filij, Verbi & Im-
aginis; reliqua verò vel sunt metaphorica, vt lux
& splendor: vel appropriata vt species, æquali-
tas & sapientia: vel coincidunt cum prædictis,
vt genitus & natus, quæ coincidunt cum nomi-
ne Filij: & ideo ad prædicta tria propria redu-
cuntur. De his ergo tribus nominibus agendum
erat in præsentī quæstione. Verum quoniam
ratio Filij ex ratione Patris consideratur, super-
uacaneum erat postquam tractatum fuit de per-
sona Patris vt Pater est, agere de Filio sub ratio-
ne Filij. Igitur de Filio sub ratione tantum duo-
rum nominum agendum instituit S. D. videli-
cet, sub ratione Verbi in præsentī quæstione, & sub
ratione Imaginis in sequenti.

Dubitatio

Sed difficultas confurgit de ordine: A commu-
nioribus enim vt prius naturaliter notis est in-
choandum: constat autem rationem imaginis la-
tius patere, quam verbum; siquidem omne ver-
bum est imago, sed non è contra. Præcedit igitur
ordine doctrinæ imaginis quæstio eam, quæ
hic priori loco tractat de verbo S. D.

ARTICVLVS PRIMVS.

Utrum verbum in diuinis sit nomen personale.

AD Primum sic proceditur. Videtur, quòd verbum
in diuinis non sit nomen personale. Nomina enim
personalia propriè dicuntur in diuinis vt pater, & verus
filius. Sed verbum metaphoricè dicitur in diuinis, vt
Origen. dicit super Ioan. Ergo verbum non est perso-
nale in diuinis.

2. Præterea. Secundum Augusti. in lib. de Trin. illud, in
* Verbum est notitia cum amore. Et secundum An-principio e-
selm. in Monol. dicere summo spiritui nihil aliud est, rat verbum
quam cogitando inueneri. Sed notitia & cogitatio
in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo verbum
non dicitur personaliter in diuinis.

3. Præterea. De ratione verbi est quòd dicatur. Sed
secundum Ansel. * Sicut pater est intelligens, & filius habetur
est intelligens, & Spiritus sanctus est intelligens: ita in Mono-
pater est dicens, filius est dicens, & Spiritus sanctus est cap. 58.
dicens, & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen
verbi essentialiter dicitur in diuinis, & non personaliter.

4. Præterea. Nulla persona diuina est facta. Sed
verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psal.
148. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum,
quæ faciunt verbum eius. Ergo verbum non est nomen
personale in diuinis.

Sed contra est, quòd dicit Aug. in 7. de Trin. * Sicut
filius refertur ad patrem, ita & verbum ad id, cuius est, & i. pa-
verbum. Sed filius est nomen personale, quia relatiue id post pr-
dicitur. Ergo & verbum.

Respondeo. Dicendum, quòd nomen verbi in diui-
nis si propriè sumatur, est nomen personale, & nulla
modo essentialiale.

Ad cuius euidenciam sciendum est, quòd verbum
tripliciter quidem in nobis propriè dicitur: quartò au-
tem modo dicitur improprie, siue figuratiue. Manife-
stus autem, & communis in nobis dicitur verbum,
quod voce profertur, quòd quidem ab interiori pro-
cedit quantum ad duo, quæ in verbo exteriori inue-
niuntur, scilicet vox ipsa, & significatio vocis. Vox
enim significat intellectus conceptum, secundum
Philosophum in libro 1. Perihier. * Et iterum, vox nec in pri-
ex si-

ex significatione, vel imaginatione procedit, ut in lib. A
de Anima [†] dicitur. Vox autem quæ non est signifi-
catur, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur ver-
bum vox exterior, quia significat interiorem men-
tis conceptum. Sic igitur primum & principaliter in-
terior mentis conceptus verbum dicitur. Secunda-
rîo verò, ipsa vox interioris conceptus significatur.
Tertiò verò, ipsa imaginatio vocis verbum dicitur.
Et hos tres modos verbi ponit Damasc. * in 1. lib. cap.
17. dicens, quod Verbum dicitur naturalis intellectus
motus, secundum quem mouetur, & intelligit, &
cogitat, velut lux & splendor quantum ad primum.
Rursus, verbum est quod non verbo profertur, sed in
corde pronuntiatur quantum ad tertium. Rursus e-
tiam verbum est angelus, id est nuntius intelligentiæ
quantum ad secundum. Dicitur autem figuratiue
quarto modo verbum id, quod verbo significatur, vel
efficitur: sicut consuevimus dicere, hoc est verbum
quod dixi tibi, vel quod mandauit rex, demonstrato
aliquo facto, quod verbo significatum est, vel simplici-
ter enunciantis, vel etiam imperantis. Dicitur autem
proprie verbum in Deo secundum, quod verbum signi-
ficat conceptum intellectus. Vnde August. dicit in 15. de
Trinit. [†] Quisquis potest intelligere verbum, non so-
lum antequam sonet, verum etiam antequam sono-
rum eius imagines cogitatione inuoluantur, iam po-
test videre aliquam verbi illius similitudinem, de quo
dictum est: In principio erat verbum. Ipse autem con-
ceptus cordis de ratione sua habet quiddam ab alio proce-
dat, scilicet à notitia concipientis. Vnde verbum se-
cundum quod proprie dicitur in diuinis, significat ali-
quid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem
nominum personarum in diuinis, eo quod persona di-
uina distinguuntur secundum originem, ut dictum
est. Vnde oportet quod nomen verbi, secundum
quod proprie in diuinis accipitur, non sumatur de essen-
tialiter, sed personaliter tantum.

2. 27. art. 3.
q. 5.
D. 116.

Ad Primum ergo dicendum, quod Arriani, quorum
fons Origenes inuenitur, posuerunt filium alium à
patre esse in diuersitate substantiæ. e Vnde conati
sunt, cum filius Dei verbum dicitur, astruere non
esse proprie dictum, ne sub ratione verbi procedentis co-
gerentur sateri filium Dei non esse extra substantiam
patris. Nam verbum interius sic à dicente procedit,
quod in ipso manet. Sed necesse est si ponitur verbum
Dei metaphorice dictum, quod ponatur verbum Dei
proprie dictum. Non enim potest aliquid metaphorice
verbum dici, nisi ratione manifestationis. Quia vel
manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum.
Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere ver-
bum quo manifestetur. Si autem dicitur verbum,
quia exterius manifestat ea, quæ exterius manife-
stantur, non dicuntur verba, nisi in quantum si-
gnificant interiorem mentis conceptum, quem ali-
quis etiam per exteriora signa manifestat. Etsi ergo
verbum aliquando dicatur metaphorice in diuinis,
tamen oportet ponere verbum proprie dictum, quod per-
sonaliter dicatur.

Ad Secundum dicendum, quod nihil eorum, quæ ad
intellectum pertinent, personaliter dicitur in diuinis, ni-
si solum verbum. Solum enim verbum significat aliquid
ab alio emanans. Id enim quod intellectus in concipi-
do format, est verbum. Intellectus autem ipse secundum
quod est per speciem intelligibilem in actu, considera-
tur absolute. Et similiter intelligere, quod ita se habet
ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu, non e-
nim intelligere significat actionem ab intelligente exe-
untem, sed in intelligente manentem. Cum ergo dici-
tur, quod verbum est notitia, non accipitur notitia pro
actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo eius habitu:
sed pro eo quod intellectus concipit cognoscendo. e Vnde
& August. * dicit, quod verbum est sapientia genita.
Li. 7. de tri. Quod nihil aliud est quam ipsa conceptio sapientis. Quæ

524.
Li. 7. de tri.

etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per e. 2. nō solum
eundem modum potest intelligi, quod dicere Deo, sit 8. d. princ.
cogitando intueri, in quantum scilicet intuitu cogita-
tionis diuina concipitur verbum Dei. Cogitationis ta-
men nomen Dei verbo proprie non conuenit. Dicit e-
nim August. * 15. de Trinit. Ita dicitur illud verbum
Dei, ut cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi
volubile credatur in Deo, quod non accipiat formam,
ut verbum sit, eamque dimittere possit, atque infor-
miter quodammodo voluari. Cogitatio enim proprie
in inquisitione veritatis consistit, quæ in Deo locum
non habet. Cum verò intellectus iam ad formam veri-
tatis pertingit, non cogitat, sed perfecte veritatem cō-
templatur. Vnde Anselmus improprie accipit cogitatio-
nem pro contemplatione.

Ad Tertium dicendum, quod sicut proprie loquen-
do, verbum dicitur personaliter in diuinis, & non es-
sentialiter: ita & dicere. Vnde sicut verbum non est
commune patri, & filio, & Spiritui sancto, ita non
est verum quod pater, & filius, & Spiritus sanctus sint
vnus dicens. Vnde August. dicit * 7. de Trinit. Illo Li. 7. de tri.
coeterno verbo non singulus intelligitur in diuinis, sed 8. d. princ.
dici conuenit cuilibet persona. Dicitur enim non so-
lum verbum, sed res quæ verbo intelligitur, vel signifi-
catur. Sic ergo vni soli persona in diuinis conuenit di-
ci eo modo quo dicitur verbum: eo verò modo quo dici-
tur res in verbo intellecta, cuilibet persona conuenit
dici. Pater enim intelligendo se, & filium, & Spiritu-
m sanctum, & omnia alia quæ eius scientia conti-
nentur, concipit verbum: ut sic tota Trinitas verbo
dicatur, & etiam omnis creatura. Sicut intellectus
hominis verbo quod concipit intelligendo lapidem dici-
cit: Ansel. verò improprie accipit dicere pro intellige-
re. Quæ tamen differunt: nam intelligere importat
solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam,
in qua, nulla ratio originis importatur: sed solum in-
formatio quadam in intellectu nostro, prout intelle-
ctus noster sit in actu per formam rei intellectæ. In Deo
autem importat omnimodam identitatem, quia in
Deo est omnino idem intellectus, & intellectum, ut su-
pra * ostensum est. Sed dicere importat principaliter
habitudinem ad verbum conceptum. Nihil enim est q. 14. art. 2.
aliud dicere, quam proferre verbum. sed mediante
verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ
in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola
persona quæ proferat verbum, est dicens in diuinis, cum
tamen singula personarum sit intelligens, & intelle-
cta, & per consequens verbo dicta.

Ad Quartum dicendum, quod verbum sumitur ibi
figuratiue, prout significatum vel effectus verbi dicitur
verbum. Sic enim creatura dicuntur facere verbum
Dei, in quantum exequentur effectum aliquem, ad
quem ordinantur ex verbo concepto diuina sapientia:
sicut aliquis dicitur facere verbum Regis, dum facit o-
pus, ad quod ex verbo Regis instigatur.

Sensus questii.

IN hoc quæsitio plura sunt explicanda; Pri-
mò dictio illa verbum quæ latè fuit explicata
superius in art. 1. q. 27. Est enim species expressa,
conceptio, intentio intellecta &c. Secundum est
verbum sit quo denotatur hoc in loco non quæ-
ri, vtrum possit supponere pro persona, vel ex
accommodatione vsus sit personale nomen; sed
an ex propria sua significatione & simpliciter sit
nomen personale, an non? Tertium est particula
illa nomen personale quod distinguitur cōtra no-
men essentialē, de quorum differentia satis supe-
rius diximus. Postremum est particula illa in di-
uinis quæ significatur hic non quæri de verbo v-
niuersaliter, sed tantum de verbo, quatenus de
Deo prædicatur, cum dicitur; Et Deus erat ver-
bum.

Forma

DISTINGUIT primò S. D. & distinctionis membra disponit: deinde proponit conclusionem & probat.

Distinctio est. Verbum in nobis dupliciter dicitur, scilicet propriè & metaphoricè: Dicitur autem propriè tribus modis; nam primò & principaliter dicitur verbum interior mentis conceptus; secundariò verò ipsa vox interioris conceptus significatiua; tertio vocis imaginatio. Probatur prima ratione; Quia manifestius & communius in nobis dicitur verbum, quod voci proferitur: in hoc autem verbo, quod voce proferitur, duo sunt scilicet vox ipsa & vocis significatio: Vox ab imaginatione procedit; prius est enim imaginatio vocis, quam vox exterior: Significatio verò ex conceptione est intellectus. Et dicitur verbum vox exterior ex significatione; nam vox, quæ non est significatiua, verbum dici non potest; igitur primò & principaliter interior mentis conceptus dicitur verbum; secundariò verò ipsa vox interioris conceptus significatiua; tertio verò ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Secundò probatur eadem dictio trimembris autoritate Damasceni & Augustini, ut patet in textu. Dicitur autem metaphoricè verbum id quod verbo significatur vel efficitur, ut habes in littera.

CONCL. est. Oportet, quod nomen verbi, secundum quod propriè in diuinis accipitur, non sumatur essentialiter, sed personaliter tantum. Probatur. Verbum secundum quod propriè dicitur in diuinis, significat aliquid ab alio procedens: sed hoc pertinet ad rationem nominum personalium in diuinis; ergo nomen verbi secundum quod propriè in diuinis accipitur, non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum. Minor probatur; quoniam persone diuine distinguuntur secundum origines. Maior probatur. Verbum dicitur propriè in diuinis, secundum quod verbum significat conceptum intellectus: sed conceptus cordis ex ratione sua habet, quod ab alio procedat. scilicet a notitia concipientis; ergo verbum secundum quod propriè dicitur in diuinis, significat aliquid ab alio procedens. Maior huius argumenti probatur autoritate Augustini in 15. de Trin. cap. 10. ubi ait: *Quisquis &c.*

Expositio Textus.

DVO SVNT hic obseruanda: primum est, conclusionem D. Tho. in sacris litteris ac SS. Patribus & communi Scholasticorum consensu, adeo firma atque perspicua veritatis habere fundamenta, ut oppositam sententiam errorem esse manifestum in fide minimè dubitem. De qua re legendi sunt Ban. super hoc art. Zumel. disp. 1. & Suar. lib. 9. de Trin. cap. 3. Secundum est necessitas triplicis verbi; quam pulchrè tradit S. D. in 1. disp. 27. q. 2. a. 1. quæ colligitur etiam ex discursu huius articuli.

PRIMA CONTROVERSIA.

De ordine significationum huius nominis Verbum.

DUBITATIONEM hic excitat Cai. de ordine inter verba seu verbi significationes in textu positas ex Damasceni & August. inter quas primò statuit S. D. conceptum mentis: secundò vocem eius significatiuam; tertio vocis imagina-

Ationem. Ratio verò dubitandi est, quia vel loquitur S. Tho. de ordine quo ad nos, vel secundum tantum.

Se. Si de ordine quo ad nos: primus locus debetur verbo vocis. Si de ordine secundum se, siue quo ad naturam: verbo cogitatiuæ secundus congruit locus; quoniam ex imaginatione cogitatiuæ dependet vocale verbum.

Huius difficultati Cai. respondet dicens hic ser-
Solut. Cai.
monem esse de ordine naturæ inter intentiones verbi nomine significatas; & rationi dubitandi satisfaci præmissis duplici canone metaphysico, in qualibet multiplicis nominis significatione, quo ad ordinem inter significata cognoscendum, præ oculis habendo. *Primus* est: omne nomen per prius dicitur formaliter, quam secundum denominationem extrinsecam. *Secundus* est: omne nomen de pluribus formaliter dictum, prius dicitur de eo, à quo dependet aliud, quàm de dependente ex illo. Ex primo canone patet verbum vltimò dici de verbo cogitatiuæ, de quo non formaliter, sed causaliter tantum dicitur. Ex secundò verò constat nomen verbi prius dici de conceptu mentis, quàm de voce illius significatiua, de qua formaliter quidem dicitur, sed cum dependentia à verbo cordis siue mentis.

Ad rationem igitur dubitandi respondet in forma, ordinem naturæ inter intentiones nominis multa significantis, neque attendi secundum ordinem rerum, in quibus intentiones per nomen significata saluantur, neque secundum ordinem ipsarum intentionum in esse naturæ propter primam regulam; ut patet de hoc nomine calidum quod prius dicitur de re virtute solis calefacta, quàm de ipso sole, à quo dependet calefactio; quia nimirum Soli non conuenit calor aut esse calidum formaliter, sed tantum causaliter. Igitur attenditur ordo naturæ inter intentiones talium nominum secundum habitudinem ipsarum intentionum, in hoc quod est includi in alia, & non è contra. Certum est autem intentionem, quæ est secundum extrinsecam denominationem, includere formalem intentionem seu significationem, & non includi ab ea: cum illa sine hac non possit concipi nec definiri: hæc verò in nullo ab ea dependeat. Cum itaque cogitatiuæ non nisi causaliter insit verbum; conceptui verò mentis ac voci formaliter, postremus meritò locus assignatur verbo cogitatiuæ.

Sed hanc doctrinam Zumel. impugnat in præ-
Refutatio
fentis articuli discursu, dicens rationem verbi non
quorundam
reperi magis intrinsecè in voce significatiua,
superioris
quàm in conceptu seu imaginatione ipsius vocis;
solutionis.
quia sicut vox significat rem & conceptum, ita vocis imaginatio significat rem significatam per vocem: immo (inquit) sicut conceptus seu imaginatio vocis non est intrinsecè verbum, ita neque ipsa vox habet, quod sit verbum intrinsecè & formaliter, sed tantum per denominationem extrinsecam; quia solum est verbum, in quantum est signum verbi interioris, ut dixit Dur. in primo disp. 27. tum etiam quia vox non est signum intrinsecè & formaliter, sed per extrinsecam hominum impositionem. Denique affirmat idem expositor verbum per posterius dici de vocis imaginatione, quàm de voce ipsa; quia in sui significatione, qua significat rem eandem quàm vox, dependet ex significatione vocis; quia per se non est impositum ad significandum, sed tantum ex impositione vocis.

Eandem Cai. sententiam impugnat Vasquez in sua dubitatione circa articulum, dicens primò doctrinam hanc Caiet. esse contra mentem S. Th. in hoc art. ubi docet verbum vno tantum modo, si-

do, nimirum quarto dici metaphoricè & improprie: tribus autem alijs proprie; igitur illo solum quarto modo dicitur verbum extrinseca denominatione secundum mentem D. Tho. Ait igitur Vasc. se existimare verbum imaginationis proprie appellari verbum, & esse qualitatem expressam, qua interius rem aliquam cogitamus; nam participatione (inquit) intellectus imaginationis hominis interius dicitur loqui, eo ipso quod cogitat, & non solum dicitur verbum vocis apprehendere, sed etiam intus secum loqui. Quam sententiam sequitur Suarez lib. 9. de Trin. cap. 2. numero 11. Secundò ait Caiet. falso existimare vocem externam ideò proprie dici verbum, quia natura sua sine libera impositione sit verbum.

Denique Molina supra q. 27. art. 1. disp. 6. negat nomen verbi impositum fuisse primò ad significandum solum verbum vocale, & deinde vsu frequenti fuisse extensum ad significandum mentis conceptum. Primò, quia si res ita se habet, concedendum est, datum fuisse tempus in quo verbum vocis dictum esset proprie verbum, fili autem Dei, & quicumque mentis conceptus non item Secundò quia tunc concedendum esset vocabulum hoc, *verbum*, magis præcipue dici de verbo vocis, quàm de mentali conceptu; quod pugnat cum August. 15. de Trin. c. 11. Consequenter probatur ab exemplo contrariæ sententiæ: dicunt enim quod sicut videre primò fuit impositum ad significandum actum videndi, qui oculis conuenit: Deinde per accommodationem vsus fuit extensum ad significandam quamcunque euidenter cognitionem cuiusvis potentie cognoscentis: postquam extensionem proprie dicimus Beatos videre diuinam essentiam; ita vocabulum hoc, *verbum*, primò fuit impositum, ut significaret solum verbum vocale; deinde verò ex vsu accommodatione verbum mentis; at videre præcipue dicitur de actu oculorum, minus præcipue verò de actibus euidenter aliis potentiarum; ergo &c.

Resolutio
et defensio
Cai. q. 2. si
ratio verbi
et ordinis
impositionis
nominum.
Sed verissima est doctrina Caietan. qui duobus optimis argumentis probat verbum dici formaliter de verbo vocis: quæ sicut non vidit aut videre neglexit prædictus interpres, ita nec impugnauit aut soluit. Ut autem proposita Zumel. diluantur obiecta

Considerandum est de ratione verbi esse hoc, quod est esse manifestatiuum & expressiuum; primò quidem & immediatè notitiæ vel etiam conceptus, consequenter autem rei cognitiæ vel conceptæ. Verbum igitur mentis, quod est per se primò verbum manifestatiuum & expressiuum est notitiæ habitualis ipsi cognoscenti & dicenti, ut hic aduertit Caiet. ex D. Tho. & eadem etiam ratione rei per verbum expressæ. Verbum autem vocis manifestatiuum primò est & expressiuum interni conceptus, consequenter autem rei conceptu representatæ, ut superius ostendimus q. 13. art. 1. Cum itaque tota ratio verbi conueniat voci, necesse est eidem etiam nomen verbi formaliter conuenire. Sed verbum cogitatiue cum nihil aliud sit, quàm vocis externe sonantis imaginatio; neque mentis conceptum, neque rem ipso conceptu representatam per se primò aut secundò manifestat, sed eius tantum exprimit signum materialiter sumptum, non autem formaliter, ut signum est. Nam, ut ait Philosophus, id quod significat nomen est ratio seu definitio quam solus cognoscit & concipit intellectus: cuius imperio cogitatiua vocem concipit, & appetitus cum vi mouente format extrinsecus. Et licet cogitatiua conceptum quandam rei singularis formare

possit verbo proportionale, ut ait S. Th. inf. q. 85. a. 2. ad 3. & quol. 5. q. 5. quia tñ rei quidditatem nō exprimit, ideò verbum proprie non est. Nec obstat singularia, quorum notitiam habet cogitatiua; quoniam in eorum quidditate clauduntur vniuersalia, ut species siue genus & differentia specifica; quorum notitiam non habet hæc sensitiua potentia.

Secundò considerandum est ex D. Th. supra q. 13. a. 6. & de verit. q. 4. a. 1. ad 10. nomina communia de Deo proprie dicta per prius à nobis imposita fuisse creaturis, quas prius cognoscimus, quā Deo: quamuis quo ad rem significatam per nomen prius de Deo dicantur, quàm de creaturis; quia à Deo huiusmodi perfectiones aut rationes formales in creaturas emanant. Prius enim intellectus absolute considerauit, exempli gratia, rationem ordinatiam & iudicatiuam in creatura rationali, & illi nomen imposuit sapientiæ: deinde per rationis discursum, similem & nobiliorē rationem in Deo, eamque eodem nomine nuncupauit: postremò tertio considerans rationem illam ordinatiam in creatura similitudinem habere proportionalem ad rationem ordinatiam in Deo existentem & ab ea dependere, tertiā quadam impositione nomen sapientiæ, quoad rationem illam ordinatiam primò in creatura, deinceps in Deo significauerat, imponit ad utramque simul significandam, ut similem proportionaliter; vel etiam ad eam, quæ in creatura est significandam, cum habitudine causalitatis exemplaris, efficientis aut finalis ad eā, quæ in Deo est: ut latè & perspicue declarat Ferrar. in 1. cont. gent. c. 34. Et idem ordo impositionis potest & debet concipi in nomine verbi dicto de verbo vocis & de conceptu mentis.

Ad RATIONES itaque Zumel. iam patet euidenter responsio. Falsum est enim verbum cogitatiue aut vocis imaginationem significare rem & conceptum; verbum autem exterius ex hoc ipso, quod manifestatiuum est interioris conceptus, formaliter & intrinsecè verbum est: & prius à nobis cognitum & nominatum, quàm verbum mentis. Et quamuis vox per extrinsecam hominum impositionem sit signum interni conceptus; hinc tamen non efficitur vocem non esse formaliter & intrinsecè verbum. Ex hoc enim quod aliquid est signum expressiuum ab extrinsecò efficienter, non sequitur illud esse signum expressiuum ab extrinsecò formaliter; sicut domus habitatio est hominibus apta ab extrinsecò effectiue, non tamen ab extrinsecò formaliter, sed ab intrinsecò; & aqua caliditatem suscipit ab extrinsecò, & tamen in se ipsa formaliter est calida: sic igitur in proposito vox ab extrinsecà hominum impositione, ut ab efficiente verbum est: sed tamen in se ipsa formaliter & intrinsecè rationem habet verbi, sicut & expressiuum.

Ad argumenta verò Vasc. dico primò verbum dici proprie. i. non metaphoricè de tribus illis acceptionibus verbi, & consequenter etiam de verbo cogitatiue: nec tamen inde sequitur; ergo verbum cogitatiue proprie formaliter & intrinsecè verbum est; sicut non sequitur medicina proprie. i. non metaphoricè sana est; ergo est proprie. i. formaliter & intrinsecè sana. Et licet non conuenit cogitatiue proprie, i. formaliter verbum, ita nec loquutio. Dico secundò falso imponi Cai. quod dixerit ideò vocem externam dici proprie verbum, quia natura sine libera impositione sit verbum: cum nihil simile sonent eius verba.

Ad primum autem argumentum Molina, si de re, siue de ratione verbi sit sermo, nego consequen-

Solutio
argumenti

cap.

tia; fuit enim ab aeterno in Deo verè & propriè res & ratio illa, quæ verbum est; si verò de nominis impositione loquatur; hoc est, quod diximus cum D. Thom. Ad secundum autem negatur sequela. Ad probationem negatur minor; magis enim præcipue dicitur videre de actu intellectus, quam de actu oculi.

SECUNDA CONTROVERSIA.

An verbum aliquo modo dicatur essentialiter in diuinis?

Sententia
Dottorum.

QVAESTIO hæc licet sit absolute propoſita, præcipue tamen est de mente S. Thom. Queritur ergo primo an secundum veritatem verbum in diuinis possit aliquo modo dici essentialiter, deinde etiam principaliter queritur, quid in hac re sentiat S. Th. Obseruandum est primò vt inquit S. Th. in 1. dist. 27. q. 2. a. 2. questionem hanc parum valere: quia non est de re, sed de vocis significatione, quæ est ad placitum. Vnde in ea plurimum valet vsus; quia nominibus vtendum est vt plures.

Durandus in 1. dist. 27. q. 3. sentit verbum in Deo ex vi suæ significationis dicere aliquid essentialiter & non personale, & solum per quandam appropriationem dici de filio; quam appropriationem docet fieri secundum quandam analogiam & proportionem; quæ sententia sequitur ex alia eius falsa opinione, quod secunda persona in diuinis non procedat per actum intellectus, sed per actum naturæ; de qua supra abundè egimus.

Caiet.

Caiet. super hoc a. de mente S. Tho. docet primò verbum personaliter dici, & nullo modo essentialiter. Secundo S. Tho. in hac dubitatione paulatim ad veritatis perfectionem peruenisse. Nam in 1. (inquit) secutus est illorum opinionem, qui verbi nomen, sicut amoris nomen considerantes, quandoque essentialiter, quandoque personale dixerunt; sed postea in quest. de ver. declinavit in alteram partem, scilicet quod dicitur personaliter, non tamen absq; formidine alterius; quod ex eo patet, quod respondet rationibus ad vtramq; partem. At in hoc a. negauit omnino verbum essentialiter dici, vt patet ex ipsa conclusione articuli, & eius ratione superius allata, per quam rationem excluditur omne essentialiter a ratione verbi: quoniam in nullius essentialis ratione clauditur, siue intrinsece, siue vt necessario concomitans, quod ab alio procedat: quod tamen in dicta ratione assumit S. Thom. claudi in ratione conceptionis & verbi.

Hanc sententiam sequitur Molina & Zumel. super hoc art. Suarez lib. 9. cap. 3. Vasq. & Ripa. Addit autem Zumel. D. Tho. in sententijs existimasse actum intelligendi & cognitionem mentis posse dici verbum: atq; ideo credidisse verbum aliquando dici essentialiter in diuinis. Sed D. Tho. nunquam in ea sententia fuisse patet ex ijs, quæ supra diximus quest. 27. art. 1. de distinctione verbi ab intelligere.

At Capr. in 1. dist. 27. q. 2. conc. 4. & author tabulæ aureæ dub. 1160. & 1161. & Syluester super hoc art. & Ferr. 4. cont. gent. cap. 13. & Porrecta super hoc ar. affirmant verbum de mente S. Thom. propriè acceptum dici in diuinis tantum personaliter, sed communiter sumptum dici etiam essentialiter; quæ tamen acceptio propria est; id est nò metaphorica; & hanc semper fuisse mentem S. Thom. Quæ sententia, quoniam videtur veritatem attingere, ideo à nobis est amplectenda, & explicanda.

Naz. in 1. part. D. Th. tom. 2.

AD CUIVS euidentiam notandum est primò ex D. Th. in 1. dist. 27. q. 2. a. 2. & de verit. q. 4. ar. 2. quod verbo propriè dicto conueniunt quatuor. Primum est, vt sit aliquid expressum à notitia mentis. Secundum quod sequitur ex primo est, vt dicat relationem realem originis ad dicentem; quæ duo probat hic latè Zumel. conclus. 4. Tertium est, quod sit manifestatum rei intellectu. Quartum est, quod sit intellectum scilicet ad intra. Igitur in verbo diuino propriè dicto reperiuntur hæc omnia, vt patet ex his, quæ diximus cum D. Th. in q. 27. & 28. In essentia autem diuina respectu diuini intellectus sunt secundum rem duo postrema, vt patet ex dictis in q. 14. & 15. Duo verò priora non sunt in essentia diuina simpliciter, sed tantum secundum quid, scilicet secundum rationem; nam intelligimus diuinam essentiam vt obiectum diuino intellectui ad ipsum referri tanquam obiectum, & terminum intrinsecum ad ipsam potentiam; quæ relatio non est nisi rationis: quoniam in Deo essentia non distinguitur ab intellectu; & eadem ratione intelligimus eandem essentiam quam emanantem in esse intelligibili per actum intellectus, cuius est terminus intrinsecus, vt docet S. Th. de verit. vbi supra. Sed quia, vt ibidè inquit S. Th. si aliquid eorū, quæ sunt de ratione alicuius, auferatur, iā nò erit propria acceptio: ideo essentia non dicitur verbum secundum propriam verbi acceptionem, sed tantum communiter. Et quoniam, vt eodem loco docet S. Th. & in 1. in vsu Sanctorum & communiter loquentium est, vt hoc nomen verbum relationem realiter distinguentem importet; Vt enim ait idè Aug. 7. de Trin. c. 2. verbum est quod sapientia genita; nominibus autem vtendum est vt plures; quia secundum Philosophū, vsus maxime est emulandus in significationibus nominū: ideo magis dicendum est, quod verbum personaliter dicatur, quam quod dicatur essentialiter. Nam, vt docet Magister in 3. dist. 14. quæ in diuinis dicuntur, non sunt extendenda nisi quatenus sacra scriptura eis vtitur; constat autem sacram scripturam non vti nomine verbi propriè dicti nisi personaliter. Loca sacra scriptura profert Zumel. dist. 1. concl. 1. & 2.

Secundo considerandum est ex D. Tho. in 1. cont. gent. cap. 53. intellectum nostrum, per intentionem intellectam quam format, similem esse rei cognita; & illam intelligere; intellectum autem diuinum nulla alia specie intelligere, quam sit essentia sua, quæ est similitudo omnium rerum. Vnde statim infert S. Tho. Per hoc ergo sequitur, quod conceptio intellectus diuini, prout semetipsum intelligit, quæ est verbum ipsum, non solum sit similitudo ipsius Dei intellecti, sed etiam omnium, quorum est diuina essentia similitudo. Sic igitur per vnā specie intelligibilem, quæ est diuina essentia, & per vnā intentionem intellectam, quæ est verbum diuinum, multa possunt à Deo intelligi. Hæc D. Thom. Vbi manifestè diuinam essentiam, quatenus est similitudo omnium obiectiua, nuncupat verbum, quod est sumere verbum essentialiter. Cum enim ait à Deo per verbum multa intelligi; nomine verbi non intelligitur persona procedens; alioquin Pater per Filium intelligeret, & esset sapiens Filius & sapientia genita; quod passim negant Aug. D. Tho. & Magister & omnes Scholastici. Vnde etiam Ferrariens. ibidem notat non accipi verbum eo loco, vt est secunda persona in diuinis; cum nòdum de Trinitate mentio facta fuerit; & ibidem cum Philosophis disputat S. Th. contra quos nihil valeret huiusmodi declaratio. Ait ergo Ferr. eo loco per verbum intelligi id, ad quod

P

imme-

Resolutio.
Ex doctrina
S. Th. probatur
verbum com-
muniter ac-
ceptum es-
sentialiter
dici in diu-
inis.

immediatè terminatur actus intelligendi, siue sit aliquid realiter distinctum à re intellecta, siue sit res intellecta, ut est intellecta; essentia namque diuina ut intellecta est rerum omnium similitudo; & Deus eam intelligendo, intelligit illam, ut omnium similitudinem; atque ita multa intelligit.

*Differentia
verbi crea-
ti, & in-
creati.*

Tertio observandum est maximam esse differentiam inter verbum creatum & verbum increatum quod ad hoc, quod est concurrere ad actum intellectionis. Nam verbum creatum habet duo: Primum est, quod est omnino necessarium ad intelligendum, tanquam intrinsecus terminus intellectionis. Secundum, quod est id, quo intellectus formaliter intelligit, & quo intellectus constituitur in hoc, quod est esse perfectè ipsū intelligibile. Quæ duo aut nullo modo conueniunt verbo diuino propriè dicto, aut nō conueniunt ei ratione suæ proprietatis constitutiue in esse verbi personaliter dicti. Nam quia Pater æternus præsentem habet suam essentiam, non tantum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili, tanquam adæquatum obiectum, non tantum quo, sed etiam quod, & in quo omnia contemplatur; sequitur primam conditionem verbo diuino non conuenire, sed diuinæ essentia. Præterea ut ait S. Th. in i. vbi supra ad 4. Nullo modo concedendum est, quod Pater intelligat Filio, vel quod intelligat in Filio, sicut in obiecto, vel specie, quæ cognoscitur; quia hoc poneret filium habere aliquam rationem principij ad patrem. Vnde etiam S. Aug. retractat hanc propositionem: Pater est sapiens sapientia genita; constat autem quod idem est sapere & intelligere; igitur si pater non est sapiens sapientia genita, non est etiam intelligens sapientia genita, id est verbo per generationem procedente. Ex quo patet quod verbo diuino non conuenit secunda conditio verbi creati.

*Conuenien-
tia verbi
creati, &
increati.*

Conuenientiam & differentiam multiplicem verbi creati & increati diligenter tradit Suarez lib. 9. de Trin. cap. 2. num. 13. & 14. Aduerte tamen quartam differentiam ab eo assignatam non esse veram nec conformem doctrinæ D. Th. Nihilominus, si prædictas conditiones volumus diuino verbo conuenire, distinguendum erit, quod in verbo diuino duo sunt; entitas representatiua, quæ est essentia, quæ est idem cum patre; & proprietas relatiua, quæ ad patrem refertur, & in suo esse personali constituitur. Et rursus essentia filij potest dupliciter considerari: vno modo prout est in filio: alio modo secundum se secluso ordine ad filiationem & ad reliqua notionalia. Quibus præmissis dici potest verbum diuinum esse rationem intelligendi patri; non ratione proprietatis relatiuæ sed ratione essentia; nō prout est in filio sed sū se consideratæ. Et idem dicendum est de alia conditione. Nam etiam verbum creatum habet, quod sit ratio intelligendi ratione identitatis specificæ cū specie impressa & cum obiecto; non autem ut habet relationem producti & distincti ab intelligente. Vel dicendum est, quod illæ duæ conditiones non sunt necessariae, sed tantum procedere ab alio & esse manifestatiuū, quod conuenit etiam verbo diuino ut verbum est; quia ut sic includit essentiam. Vnde S. Tho. in præallegato loco subdit; Sed tamen concedendum est, quod Pater intelligit in Filio, & se ipsum, & alia, inquantum videt filium esse similitudinem suam, & omnium aliorum; sicut principium videtur in eo, cuius est principium, licet etiam in se ipso videatur. Possum enim videre hominem in imagine sua, quāuis ipsum etiam per se videam.

Conclusio.

PRIMA CONCL. Verbum in diuinis propriè di-

citatur tantum personaliter. Hæc est conclusio D. Thom. in hoc a. quam multis argumentis in prima sua disputatione probant Zumel. & Suar. lib. 9. de Trinit. cap. 3.

SECUNDA CONCL. Verbum in diuinis communiter acceptum dicitur essentialiter. Hanc conclusionem declarant & probant ea omnia, quæ supra notauimus in tribus fundamentis huius controuersie.

CONTRA primam concl. sunt argumenta, quæ proponunt hic & soluant Cai. Ban. & Zumel. disp. 1. §. Argumenta omnia, & §. Sed circa controuersiam.

*Argumenta
soluuntur.*

CONTRA secundam concl. militat ea omnia argumenta, quæ produci solent & possunt pro prima conclusione, quæ nihil aliud concludunt nisi verbum in diuinis propriè sumptum personaliter tantum dici.

Contra vtramque concl. sunt argumenta, quæ producit & soluit S. Th. in i. & in q. de veritate.

CONTRA id, quod supradictum est, nimirum, verbum diuinum esse rationem intelligendi Patri ratione essentia; non prout est in filio, sed secundum se consideratæ, est hoc argumentum.

Verbum diuinum eo modo est ratio intelligendi Patri, quo includit essentiam; sed verbum diuinum includit essentiam, prout est in ipso verbo, & non ut absolute tantum consideratur; ergo verbum diuinum est ratio intelligendi patri ratione essentia; prout est in ipso verbo. Maior est evidens; nam alioquin non posset dici verbum esse rationem intelligendi patri, si nec ratione suæ proprietatis, nec ratione alicuius inclusi esset ei ratio intelligendi; oportet enim rationem agendi intimè claudi in eo, quod est agendi ratio: non minus, quàm formam in agente, cuius est agendi ratio. Minor autem est per se nota; implicat enim aliquid in aliquo claudi, & ut sic in eo non esse. Responsum maiorem dupliciter intelligi posse. Vno modo in sensu formali, ut scilicet verbum diuinum sit eo modo ratio intelligendi, quo includit essentiam ut ad eius constitutionem & rationem formalem & propriam pertinentem: sicut supra diximus in q. 28. a. 2. in integro conceptu diuinæ filiationis & filij essentiam includi, sicut in conceptu filiationis creatæ includitur accidens; & hoc modo falsa est illa maior propositio: sic enim Pater intelligeret verbo & filio à se producto, & esset sapiens sapientia genita; essentia enim prout etiam in filio propria est, ut affirmat Caiet. infra q. 42. Alio modo potest illa maior intelligi materialiter & identicè tantum, ut sit sensus: verbum diuinum eo modo est ratio intelligendi patri, quo includit essentiam realiter & identicè, id est, quo idem est realiter quod essentia; & sic verissima est propositio: sic enim tota ratio siue causalitas formalis, eo modo quo hic inuenitur, ad essentiam transfertur; & significatur essentiam ipsam diuinam secundum se esse rationem intelligendi patri, ut ante diximus.

Circa rationem aduersus Origenem & Arrianos allatam in respons. ad 1. argum. quæ probat necessarium esse in Deo ponere verbum propriè & personaliter dictum, si ponatur verbum Dei metaphorice dictum, dubitatio occurrit; quoniam ex hoc quod verbum metaphorice dictum manifestat verbum, aut manifestatur verbo, nihil aliud sequitur nisi ponendum esse in Deo verbum propriè, id est non metaphorice dictum, quod manifestet aut manifestetur verbo metaphorice dicto: hoc autem satis est esse verbum essentialiter, quod communiter dicitur verbum: hoc enim sufficit ad mani-

Obi.

Solut.

Solut.
Verbū me-
taphoricè
quomodo
inferat ver-
bū propriè.

manifestationem omnem tam actiue, quàm passiue sumptam; non igitur necesse est, vt ait S. Th. ex hoc, quod ponitur verbum Dei metaphoricè, poni in Deo verbum propriè, vt distinguitur contra communiter, quod scilicet sit verbum personaliter dictum. *Resp.* primò rationem D. Thom. non esse demonstratiuam sed probabilem. Nec obstat modus loquendi, cum ait: sed necesse est si ponitur &c. hæc enim necessitas ad verbum propriè, id est non metaphoricè dictum refertur: siue illud sit personale siue essentialè. Sed quia de facto manifestatio hæc verbi metaphoricè dicti refertur ad verbum personaliter dictum; idè in fine responsionis deducitur, oportere in Deo poni verbum propriè dictum, quod personaliter dicatur; & huic consonat notatio Caiet. dicentis discursum hunc non tenere gratia formæ, sed gratia materiæ. Vnde potest secundò dici rationem hanc esse necessariam gratia materiæ, non gratia formæ. Tertiò dici potest D. Th. loqui de verbo, quod simpliciter hoc est sine addito siue absque conditione diminuente verbum est; sequitur enim, si verbum metaphoricè ponitur, quod scilicet manifestet verbum simpliciter dictum, aut manifestetur verbo simpliciter dicto, esse in Deo verbum simpliciter dictum: hoc autem est verbum personale. Nam vt supra diximus cum D. Th. si aliquid eorum quæ sunt de ratione alicuius auferatur, non erit propria acceptio. Cum itaque verbo essentialiter dicto desint aliqua, quæ sunt de ratione verbi strictè sumpti: verbum essentialiter dictum non erit propriè, id est strictè & simpliciter verbum, sed tantum secundum quid siue communiter.

DISPUTANT hic recentiores in responso-
ne ad tertium, an dicere sit notionale tantum vel e-
tiam essentiale? & probant esse tantum notionale.
Videndi sunt Zumel. & Vas. De hoc nos plura
diximus *supra* q. 27. a. 1. in 3. contr. & alibi. Quæ-
dam alia versat hic Zumel. *disp.* 2. de quibus in
eadem *quæst.* disputauimus in dicta *controuer-*
sia.

Videnda sunt etiam, quæ notat Caiet. *super hoc a. & q. 14. a. 4.*

ARTICVLVS II.

*Utrum verbum sit proprium nomen
Filij.*

190.
 II. di. 27. q.
 2. Et veri
 q. 4. a. 3. C.
 pp. 1. c. II.

AD Secundum sic proceditur. Videtur, quod verbum non sit proprium nomen filij. Filius enim est persona subsistens in divinis. Sed verbum non significat rem subsistentem, ut in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ filij.

Lib de ha
resib. c. 1
tom. 6.

2 Præterea. Verbum prolatione quadam procedit à dicente: si ergo filius est propriè verbum, non procedit à patre, nisi per modum prolationis. Quod est hæresis Valentini, ut patet per Aug.* lib. de hæresib.

153.

3. *Præterea.* Omne nomen proprium alicuius personæ significat proprietatem aliquam eius. Si igitur verbum sit proprium nomen filij, significabit aliquam proprietatem eius: & sic erunt plures proprietates in diuinis, quàm supra enumeratæ sunt.

† Lib. 5. cō- bum. †

4. Præterea. Quicumque intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed filius intelligit. Ergo filij est aliquod verbum. Et sic non est proprium filij, esse ver-

5 Præterea, Heb. i. dicitur de filio: PORTANS OM-
nia verbo virtutis sue. Ex quo Basilus † accipit, quod cap. II.
Spiritus sanctus sit verbum filij. Non est ergo proprium
filij, esse verbum.

*Sed contra est, quod Augustinus dicit * 8. de Trini-
tate. Verbum solus filius accipitur.*

* Lib 8 de
tr. c. 2. inf.
sem. 3.

Respon. Dicendum, quod verbum proprie dictum
in diuinis, personaliter accipitur, & est proprium no-
men persone filij. significat enim quandam emanatio-
nem intellectus. Persona autem, que procedit in diui-
nis secundum emanationem intellectus, dicitur filius,
& huiusmodi processio dicitur generatio, vt supra* o-
stensum est. Vnde relinquitur, quod solus filius proprie
dicatur verbum in diuinis.

Ad Primum ergo dicendum, quod in nobis non est idem esse, & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, non pertinet ad naturam nostram: sed esse Dei est ipsum eius intelligere. c. Vnde verbum Dei non est aliquod accidens in ipso, vel aliquis effectus eius, sed pertinet ad ipsam naturam eius: & ideo oportet, quod sit aliquot subsistens. Quia quicquid est in natura Dei, subsistit. & ideo Damascenus dicit, * quod verbum Dei est substantiale, & hypostasi ens. Reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sunt anime.

87.

Li. i. orib.
fid. c. 18 non
procul a fi.

\$7.

Li. 1. orb.
fid. c. 18 non
procul à fi.

ma. Ad Secundum dicendum, quòd non propter hoc er-
ror Valentini est damnatus, quia filium dixit prolatio-
ne natum, vt Arriani calumniabatur, sicut Hilarius
refert * sexto de Trinitate. sed propter varium mo-
dum prolationis, quem posuit, sicut pater per Aug. * in
lib. de heresibus. Li 6 de tri.
non remore

Li 6 de tri.
non remote
à princ. Lo
co in arg. ci-
tato.

Ad Tertium dicendum, quod in nomine verbi ea-
dem proprietates importantur, quae in nomine filij. Vnde
dicit Augustinus. Eo dicitur verbum quod filius. Ipsa enim
natura est filij, quae est proprietates personalis eius. di-
uersis nominibus significatur: quae filio attribuantur
ad exprimendum diuersimodè perfectionem eius. nam,
vt ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: vt o-
stendatur coeternus, dicitur splendor: vt ostendatur
omnino similis, dicitur imago: vt ostendatur immate-
rialiter genitus, dicitur verbum. Non autem potuit v-
num nomen inueniri, per quod omnia ista designaren-
tur.

Ad Quartum dicendum, quod eo modo convenit fi-
lio esse intelligentem, quo convenit ei esse Deum, cum
intelligere essentialiter dicatur in divinis, * vt dictum
est. est autem filius Deus generis, non autem generans
Deus. unde est quidem intelligentis, non vt produ-
cens verbum, sed vt verbum procedens, prout scilicet in Deo
verbum procedens secundum rem non differt ab intel-
lectu divino, sed relatione sola distinguitur a principio
verbi.

417.
Q. 14, art. 2,
¶ 4.

Ad quintum dicendum, quod cum de filio dicitur, Portans omnia verbo virtutis sue, verbum figurate accipitur pro effectu verbi. Vnde * glo. ibi dicit, quod verbum sumitur pro imperio, inquantum, scilicet ex effectu virtutis verbi est, quod res conferuntur in esse, sicut ex effectu virtutis verbi est, quod res producantur in esse. Quod verò Basilus interpretatur verbum pro Spiritu sancto, improprie, & figurate locutus est, prout verbum alicuius dici potest, omne illud quod est manifestatum eius, ut sic ea ratione dicatur Spiritus sanctus verbum filij, quia manifestat filium.

Glosa inter-
linearis, i-
bidem.

Sensus quæſiti.

ADVERTIT hic Cai. dictionem illam *præ-*
*pru*m, distingui contra commune & con-
tra extraneum, id est adiacens per modum acci-
dentis; quemadmodum Petrus nomen est prin-
cipis Apostolorum: significat enim eius sub-
stantiam: Bariona verò, id est filius Ionæ &